

Fortsatt viktiga valfrågor

Våren 1968 såg det ut som att höstens riksdagsval skulle avgöras av bostads-krisen, men i augusti rullade tanks in i en centraleuropeisk huvudstad och ändrade allt. Följderna av den ryska invasionen av Ukraina den 24 februari är ännu mer omskakande. Friheten och demokratin i vår del av världen är hotad och den europeiska säkerhetsordningen har rivits upp. Effekterna av kriget och sanktionerna blir betydande för handeln med råvaror och jordbruksprodukter, för energiförsörjningen och därmed för den europeiska ekonomin i stort. De som flyr från de fasansfulla förhållandena i Ukraina behöver tas om hand av övriga europeiska länder och kanske på sikt ges varaktiga förutsättningar för etablering.

Årets valdebatt kommer självklart att präglas av detta. Frågor vi på senare tid inte haft för vana att debattera kommer att figurera: NATO, inflation och livsmedelsförsörjning. Men det innebär inte att andra frågor blivit inaktuella, utan snarare att vi ser dem i ett nytt ljus. Om något har energi- och drivmedelsfrågorna blivit än mer akuta. De höjda försvarsanslagen innebär svårare prioriteringar i användningen av offentliga medel och därmed ett större fokus på hur behoven inom välfärdssektorerna kan mötas kostnads-effektivt och med god kvalitet.

I detta nummer har vi i ett särskilt valsymposium samlat korta artiklar om några sakfrågor som kan komma att bli viktiga i valdebatten: skolan, äldreomsorgen, pensionerna, hälso- och sjukvården, trafikens klimatomställning och energiförsörjningen. Författarna till artiklarna i valsymposiet är etablerade inom sina respektive sakområden och ger en relevant kunskapsbakgrund som bör vara värdefull oavsett politisk ståndpunkt.

Det förtjänar att påpekas att för flera välfärdsfrågor, som också prioriteras högt av väljarna, har kommuner och regioner stort ansvar. En sådan uppgift, där det också på senare tid efterfrågats en starkare statlig närvaro, är skola. Det är också ett område där nationalekonomisk forskning har fått allt större betydelse i debatten. Två forskare som bidragit i denna är Anna Sjögren och Jonas Vlachos som här ger en kunskapsbakgrund och sin syn på reformbehoven. De konstaterar att många brister beror på att dagens skolsystem inte tydligt beaktar skolans på många sätt kollektiva natur. Individuella intressen måste balanseras mot kollektiva, både i undervisningens innehåll och i skolsystemet i stort.

En annan kommunfråga är äldreomsorgen. Betyder uppmärksamheten på detta område under pandemin att mycket nu kommer att förändras? Emelie Värja konstaterar i sitt bidrag att äldreomsorgen blivit ett politiskt

”problembarn”. Förbättringar inom detta personalintensiva område är kostsamma och dessutom förändras även de underliggande demografiska behoven i en kostnadsdrivande riktning. För en framgångsrik reformansträngning krävs bl a politisk vilja, kvalitetssäkrade nyckeltal och ett långsiktigt fokus.

Även hälso- och sjukvården har stått i blickpunkten under pandemin. David Granlund framhåller att styrningen leder till både över- och underkonsumtion av vård. En debatterad fråga är om möjligheten att söka digital vård snedvrider resursstyrning och riksdagen beslutar i vår om ett förslag att begränsa patienters rätt att söka vård hos andra än där de är listade. Granlund menar att det kan vara bättre att anpassa egenavgifterna så att patienternas incitament att söka digital vård inte blir för starka. Han konstaterar samtidigt att de riktvärden som finns för vilka behandlingar som kan anses samhällsekonomiskt motiverade sannolikt är för lågt satta.

Pensionsfrågan hamnade i centrum i samband med regeringskrisen i slutet av förra året och under våren har utspel kommit från flera partier. Frågan är komplex och rymmer flera aspekter. Johannes Hagen reder ut flera av dessa och sammanställer de viktigaste data som debatten behöver utgå från. Hans slutsats är att breda, skattefinansierade höjningar av pensionerna är kostsamma och har tveksamma fördelningseffekter. De äventyrar också viktiga principer i pensionssystemet och utgör därmed en riskabel väg framåt.

En fråga som redan lett till positionsförflyttningar i flera partier är transportsektorns klimatomställning. Höjda oljepriser och de från årsskiftet skärpta kraven på inblandning av kostsamma biodrivmedel ledde redan före den prisuppgång som kom vid den ryska invasionen till protester. Klimatpolitiken styrs både av den gemensamma EU-politiken och av nationella mål och ambitioner. Maria Börjesson och Jonas Eliasson menar att det är lättare att nå 2045 års fossilfrihetsmål än etappmålet för 2030, eftersom elektrifieringen av transportsektorn då har hunnit betydligt längre. De viktigaste styrmedlen för samhällsekonomiskt effektiva utsläppsminskningar är ett välavvägt pris på koldioxid, EU:s utsläppstak för nya fordon samt en långsiktigt hållbar reduktionsplikt.

Politisk turbulens var det också redan före kriget kring energifrågor och särskilt elpriserna. Pär Holmberg, Erik Lundin och Thomas Tangerås konstaterar att de regionala prisskillnader vi sett under vintern kan uppfattas som orättvisa och det kan därför vara politiskt frestande att införa regleringar som syftar till att jämna ut dessa. De varnar dock för att sådana ingrepp fördyrar elförsörjningen och ökar riskerna för lokala elbrister.

Flera andra frågor som brukar hamna i valdebatter, exempelvis arbetsmarknad och integration, har behandlats i andra sammanhang i *Ekonomisk Debatt*. Se också Björklund och Waldenström om fördelningsdebatten i detta nummer. Nästa nummer har kriminalitet och brottsbekämpning som tema. Vi planerar också nu för artiklar som belyser följderna av den ryska invasionen och som diskuterar hur politiken bör svara på dessa utmaningar.

Lars Hultkrantz och Lovisa Persson